

NAHİT SIRRI ÖRİK'İN KURMACA DÜNYASININ RÜŞEYİMİ: NARSİSİST ENTRİKALAR

Mustafa KARADENİZ

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Doç. Dr., Batman Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili
ve Edebiyatı Bölümü, Batman,
Türkiye.

ORCID: 0000-0002-4833-0207

E-mail: gulderim@hotmail.com

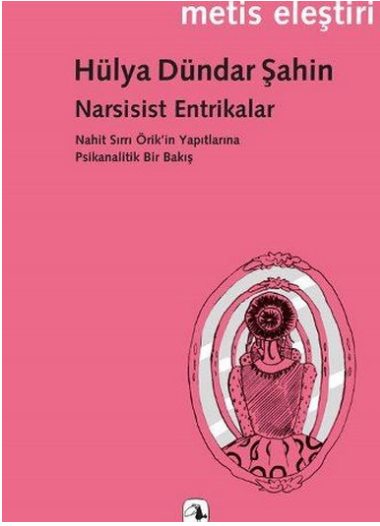
Geliş Tarihi/Submitted: 28.12.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 29.12.2024

Tanıtımı Yapılan Kitap:
Dündar Şahin, Hülya. Narsisist
Entrikalar-Nahit Sırrı Örık'in
Yapıtlarına Psikanalitik Bir Bakış, 2017.
ISBN: 13-978-605-316-090-8

Metis Yayınları bünyesinde Bilge Karasu fonunun katkılarıyla yayımlanan Bilge Karasu Edebiyat İncelemeleri Dizisi, Türk edebiyatını merkeze alan özgün ve yaratıcı akademik çalışmaların (Bu çalışmaların çekirdeğini, Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı bölümünde hazırlanan doktora tezlerinin oluşturduğunu belirtelim.) kitaba dönüştürüldüğü dikkate değer ve işlevsel bir girişim. Karasu'nun vasiyeti üzerine hayata geçirilen bu dizinin kronolojik olarak basılan dördüncü kitabı Mayıs 2017'de yayımlanan *Narsisist Entrikalar* oldu. Eylül 2009'dan beri Acıbadem Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan Hülya Dündar Şahin tarafından yazılan kitap, 2009 yılında Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı bölümünde hazırlanan doktora çalışmasına dayanıyor. Doktora tezinde Nahit Sırrı Örık'in sadece romanlarını narsisizm kuramı merkezinde psikanalitik bir incelemeye tabi tutan Dündar Şahin, kitap olarak yayımlanma sürecinde kapsamını genişleterek Örık'in öykülerini de incelemeye dâhil eder. Kitabın, bu bağlamda, Örık'in kurmaca eserleri üzerine yazılmış kapsamlı ve bütünlüklü bir inceleme olduğu söylenebilir.

350 sayfalık bir hacme sahip olan *Narsisist Entrikalar*, giriş, altı bölüm ve sonuçtan oluşuyor. Metin merkezli bir inceleme yaklaşımını temel alsa da Dündar Şahin'in sadece kurmacayla yetinmeyerek kurmaca dışı metinlere de (deneme, anı ve gezi yazıları) başvurup narsisizm kavramının yazarın kişisel yaşamındaki tezahürlerine de yer veriyor. Biyografik yaşamını da incelemesinin temel bir parçası hâline getirmesi, Örık'in roman ve öykülerindeki içerik, kurgu, dil ve üslubun şekillenmesinde narsisizm kavramının nasıl ve niçin bu denli etkili ve belirleyici

olduğunu çarpıcı bir şekilde anlamaya imkân veriyor. Bu paralelde Dünder Şahin'in çalışması, üzerine enikonu düşünülmüş, kurgulanmış, bilinçli bir kompozisyon ve gelişime sahip. Bunu, yazarın akıcı dil ve üslubundan, inceleme nesnesini ayrıntılarıyla serimleme, kuram ışığında analiz edip değerlendirme, tutarlı ve makul yorumlara ulaşma düzeyinden anlamak mümkün. Kitabın, içerdiği bu özelliklerle tek başına okunduğunda bile Örik'in kurmaca dünyasının temel karakterini anlamaya imkân veren yetkin ve parlak bir edebî eleştiri örneği olduğunu, Terry Eagleton'ın (16) ifadelerini uyarlayarak söylemek gerekirse, yorum yapma faaliyetinin

kendisini edebî bir üretime dönüştürdüğünü söylemek abartı olmayacaktır.

Kitabın "Giriş"inde mevcut literatürden hareketle Nahit Sırrı Örik'in Türk edebiyatındaki yerine dair genel bir değerlendirme yapılır. Eserlerinin dikkate değer özelliklerine rağmen Örik'in edebiyat tarihlerinde ve antolojilerde yer alamamış olmasının, tabir caizse sükût suikastına uğramış bir yazar olmasının temel sebeplerine yer verilir. 1930'ların modern, ulusçu ve arı Türkçeci edebiyat ortamında Örik'in Osmanlı konak ve geleneksel hayatını, "eski" bir dille ve düşünme tarzıyla eserlerine konu edinmesi, eserlerini yayımlama konusunda zorluklar yaşaması, dolayısıyla görmezden gelinmesi sonucunu doğurur. Kurmaca ve kurmaca dışı eserlerinde konu edindiği dönem ve üslubu itibarıyla Abdülhak Şinasi Hisar'la benzerlikler gösteren Örik'in yapıtları, ancak 1990'lı yıllardan itibaren Oğlak Yayınları'nın girişimiyle yeniden basılmaya ve tartışılmaya başlanır. Dünder Şahin, "yapıtlarında tarihsel ve toplumsal konulara da yer vermekle birlikte [Örik'in] daha çok aile ilişkileri, aşk, kıskançlık, haset, kin, intikam arzusu, şöhret tutkusu, para ve iktidar hırsı gibi psikolojik konular üzerinde dur[duğunu] (...) manevi değerlerden ve insani duygulardan yoksun, büyük ölçüde maddi değerlerle kuşatılmış bir dünya resmettiği[ni] (...) [s]evgi, bağlılık, kardeşlik, dostluk gibi olumlu duygulara yer verilmeyen bu dünyada insan ilişkileri[nin] genellikle çıkara ve sömürüye daya[ndığını]" (15) belirtir. Konak kültürüyle yetişmiş, Fransızcaya ve konak Osmanlıcasına hâkim olması, uzun yıllar Maarif Vekâleti'nde çevirmen olarak çalışması, Yaşar Nabi'yle 1933 yılında *Varlık* dergisini çıkarmaları, ancak aralarının açılması sonucu dergiden ayrılması gibi olay ve durumlar Örik'in edebî yaşantısını şekillendiren ayrıntılar olarak öne çıkar. *Varlık* dergisinden

ayrılma sebebiyle ilgili olarak dilinin eski kalışı ve bunun Yaşar Nabi'nin bir mektubunda dile getirilmesi, Örik'in niçin "sahnenin dışında" kaldığını gerekçelendiren ipuçları olarak sunulur (Dündar Şahin 18). "Eski"ye bağlı hayat telakkisi ve dil zevki, yoğun, dışarıya kapalı bir iç yaşantıya sahip oluşu Örik'in "yapayalnız" bir şekilde ölümüne zemin hazırlar (Dündar Şahin 19). "Giriş" bölümünün son alt başlığında Dündar Şahin, Örik hakkında yapılmış çalışmaları eleştirel bir bakışla değerlendirir. İçeriği, dil ve anlatım tarzı itibarıyla zengin bir psikolojik malzeme sunmasına rağmen Örik'in eserlerinin şimdiye kadar narsisizm kavramı odağında kapsamlı ve derinlikli bir şekilde değerlendirilmediği belirtilir. Kendi çalışmasına dair oluşturduğu zemin ve gerekçe doğrultusunda yazar, Örik'in bilinen altı romanını (*Kıskanmak*, *Kozmopolitler*, *Yıldız Olmak Kolay mı?*, *Tersine Giden Yol*, *Gece Olmadan!*, *Sultan Hamid Düşerken*), bütün öykülerini, anı ve denemelerini psikiyatr ve psikanalist Otto F. Kernberg'in çalışmalarından hareketle "psikanalitik bir yaklaşımla ve narsisizm kuramı bağlamında değerlendirir" (Dündar Şahin 29).

"Karakter ve İnsan İlişkileri" başlığını taşıyan "Birinci Bölüm"de Dündar Şahin, Örik'in eserlerindeki karakterlerin temel özelliklerini ve temsil ettikleri insani değerleri inceler. Yapılacak yorum ve tespitlerin daha anlaşılır olması ve kurgusal bir bağlama oturtulabilmesi için öncelikle incelenecek romanların özetlerine yer verilmesi, kitabın müstakil olarak da okunabilmesine kapı aralar. Yazara göre Örik'in kurmaca eserlerindeki karakterlerin büyüklenmecilik, hayran olunma arzusu, kıskançlık ve haset, bencillik ve acımasızlık, para ve iktidar hırsı, çıkarıcılık ve sömürücülük gibi daha görünür ve somut kişilik özelliklerinin yörüngesinde döndüğü odak kavramlar "şeytani" ve "kötücül"dür (39). Bu karakter özellikleri, incelemeye konu romanlar üzerinden ayrıntılı şekilde serimlenip yorumlanır. Buradan hareketle de Örik'in eserlerinde öne çıkan temel değerlerin para ve güzellik olduğu vurgulanır. İnceleme sonucunda Nahit Sırrı'nın kurmaca karakterlerinin sahip oldukları kişilik özellikleri ve bu doğrultuda benimsedikleri maddi değerler konusunda oldukça ısrarlı ve tutarlı bir tavır sergiledikleri belirtilir.

Karakterlerin temel kişilik özelliklerinin ve hâkim değerlerin maddi çıkarlar ekseninde şekillendiği bir kurmaca evrende aşk ilişkileri de sevgiden uzak, salt çıkara dayalı bir görünüm sergiler. "Aşk İlişkileri" başlığını taşıyan "İkinci Bölüm"de Dündar Şahin, Örik'in kurmacalarındaki kadın ve erkek karakterlerin duygusal ilişkiler karşısındaki tutumlarını iki ayrı alt başlık olarak inceler. "Birinci Bölüm"deki tespit ve çıkarımlarla dirsek teması kuran bir inceleme sonucunda Örik'in eserlerindeki karakterlerin bencil ve bütünüyle bedensel/cinsel doyuma ayarlı bir aşk anlayışına sahip oldukları yargısına varılır: "Nahit Sırrı Örik'in kurmaca evreninde karakterlerin 'aşk' ilişkilerine cinsel gereksinimlerini tatmin etmek, maddi çıkar elde etmek ve sevilme,

hayran olunmak gibi bencil bazı ego ihtiyaçlarını gidermek üzere başlıca üç güdülenme ile girdikleri görülür" (Dündar Şahin 201).

Yaşadıkları ruhsal durum ve sapmaları anlayabilmek için erişkinlerin çocukluk dönemlerine müracaat edilmesi, psikanalizin temel yaklaşım tarzını oluşturur. Dündar Şahin de bu genel kabulden hareketle, takip eden bölümde, Örik'in kurmaca karakterlerine "Ebeveyn-Çocuk İlişkileri" başlığı altında daha yakından bakmaya çalışır. Roman ve öykülerdeki ebeveyn-çocuk ilişkilerinin de sevgisizliğin ve çıkar ilişkilerinin güdümünde olduğu tespit dilerek yetişkin karakterlerin sahip oldukları olumsuz özelliklerin tesadüf olmadığı berrak bir anlatımla ortaya konur (246). İlk üç bölümdeki eser analizlerinden ve tespitlerden hareketle yazar; kişilik özellikleri, benimsedikleri temel değerler, aşkı alımlama tarzları ve ebeveyn-çocuk ilişkileri gibi temel durumları göz önüne alarak Örik'in kurmaca karakterlerinin narsisistik bir kişilik örgütlenmesi sergilediği iddiasında bulunur. Kitabın "Dördüncü Bölüm"ünde bu iddia, narsisizm kuramı alanındaki temel çalışmalarıyla tanınan Otto F. Kernberg'in kuramsal görüşleri paralelinde gerekçelendirilir. Kernberg'in kuramının temel odağı oluşturduğu bu bölümün ilk üç bölümle diyalog içinde gelişmesi esere hem organik bir bütünlük kazandırmış hem de gereksiz tekrarları bertaraf etmiştir. Ancak Dündar Şahin'in çalışmasının asıl marifeti, söz konusu iddiasını metinsel ipuçlarıyla gerekçelendirmesinde değil, bunun yazınsal izdüşümlerini ve işlevlerini incelleme serimleyebilmesinde açığa çıkar. Nitekim kendisi de "[k]arakterlerin 'narsisist' olduklarını söyle[menin] ve buna yönelik psikolojik yorumlar getirme[nin] yapıtların edebî yapısı hakkında fazla bir şey söyleme[diğini] ve tek başına bir anlam ifade et[mediğini]" (Dündar Şahin 258) uzgörüle belirtir.

Çalışmanın "Entrikaların Yapısı" başlığını taşıyan "Beşinci Bölüm"de Dündar Şahin, narsisizm kavramının Örik'in eserlerindeki edebî yapıyı nasıl şekillendirdiğini analiz eder. Öncelikle narsisist karakterlerin sergiledikleri entrikacı tutumların roman ve öykülerde entrika unsurunun temel bir kurgulama mantığı olarak öne çıkmasına zemin hazırladığı belirtilir. Bu çerçevede yazar, entrika içinde entrika sunan Örik'in kurmacalarının bir "entrika romanı" olarak adlandırılabilceğini belirtir (259). Dündar Şahin, entrika sözcüğünün roman türünün biçim ve öz unsurlarıyla ilişkisine atıfla narsisistik entrikaların Örik'in eserlerindeki olay örgüsünü, karakterizasyon, mekân, dil ve üslup özelliklerini nasıl şekillendirdiğine odaklanarak çalışmasına somut ve pratik anlamda bir edebî eleştiri hüviyeti kazandırır. Bu paralelde karakterlerin entrikacı kişilik özelliklerinin olay örgüsünü nasıl şekillendirdiği, mekânların narsisist karakterlerin arzu ve ihtiraslarını tatmin için özellikle küçük şehir veya kasabalardan seçildiği, roman ve öykü anlatıcılarının karakterlerden söz ederken kullandıkları kategorize edici ve aşağılayıcı dil ve üslubun birbiriyle

bakışumlu ve uyumlu olduğu, bu manzaranın Örik'in kurmaca dünyasına değişmeyen, tutarlı ve sağlam bir yapı kazandırdığı, bu yapının da narsisist içerikle uyumlu olduğu metinsel kanıtlar eşliğinde ayrıntılı olarak ortaya konur. Örik'in eserlerinin geneline hâkim olan "tek üslup" kullanımının "gerçeğin tek bir hayat görüşüne" (Dündar Şahin 323) indirgenmesi durumunu doğurması, bunun da narsisist bir kişilik örüntüsünü düşündürdüğü tespitinin ise çok çarpıcı ve yaratıcı olduğunu söylemek gerekir.

Dündar Şahin incelemesinin son bölümünde, kurmacalarını baştan başa şekillendiren narsisizm kavramının Örik'in kişisel yaşantısıyla ilintili olup olmadığını tartışmaya açar. Anı, deneme ve gezi yazısı türündeki eserleri üzerinden yapılan bu iz sürme, Örik'in narsisist kişilik yapısıyla koşutluk arz eden iki temel özelliğini açığa çıkarır. Bu özelliklerin ilki, Örik'in "yarattığı karakterler gibi yaşanmaktan fazlasıyla korkması, yaşlılığı hayatın doğal bir evresi olarak kabullenmemesi", ikincisi ise "insanları beğenmemesi, aralarında güzel-çirkin diye ayırım yapmasıdır" (Dündar Şahin 332-333). Yazarın bu iki özelliği kurmaca dışı eserlerinden örneklerle ortaya konur. Bu incelemeden hareketle de Örik'in kişilik özelliklerinin eserlerine fazlasıyla sirayet ettiği sonucuna ulaşılır.

Narsisist Entrikalar, Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının uzun yıllar görmezden gelinmiş bir yazarı olan Nahit Sırrı Örik'in kurmaca dünyasını narsisizm kuramı doğrultusunda derinlikli ve yoğun bir yakın okumaya tabi tutuyor. Ancak Dündar Şahin inceleme için temel aldığı kuramı, salt içeriğe ilişkin bir tespit ve betimleme aracı olarak kullanmakla yetinmiyor. Örik'in eserlerinin biçim ve biçem unsurlarını nasıl şekillendirdiğini de ortaya koyuyor. Bunu yaparken temel aldığı kuramsal yaklaşımın Örik'in kurmaca evrenini anlama çabasının tek yordamı olmadığını da mutedil bir yaklaşımla belirtiyor. *Narsisist Entrikalar*, sadece özgün ve sıra dışı bir yazarının kurmaca dünyasını aydınlatarak literatüre katkıda bulunmuyor. Aynı zamanda konu nesnesine yönelik özgün ve yaratıcı inceleme tarzıyla edebî bir eleştirinin nasıl yapılması gerektiğine dair nitelikli bir örnek de sunuyor.

KAYNAKÇA

Dündar Şahin, Hülya. *Narsisist Entrikalar-Nahit Sırrı Örik'in Yapıtlarına Psikanalitik Bir Bakış*. Metis Yayınları, 2017.

Eagleton, Terry. *Şiir Nasıl Okunur*. Çeviren Kaya Genç, Ayrıntı Yayınları, 2015.